

I. Πολιτισμοί της Εγγύς Ανατολής

1. Οι λαοί της Μεσοποταμίας

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (σ. 19)

1. Ποια είναι τα σημαντικότερα επιτεύγματα των Σουμερίων και ποια η συμβολή τους στον παγκόσμιο πολιτισμό;

Τα σημαντικότερα επιτεύγματα των Σουμερίων είχαν μεγάλη επίδραση στην εξέλιξη του παγκόσμιου πολιτισμού. Οι εμπειρικές γνώσεις που απέκτησαν προσπαθώντας να επιλύσουν πρακτικά προβλήματα και η εφεύρεση του τροχού, της πλίνθου, των νομισμάτων και της γραφής τούς έδωσαν τη δυνατότητα να βελτιώσουν την καθημερινότητά τους, τη γεωργία, την κτηνοτροφία και το εμπόριο, και να αναπτύξουν την επιστήμη, την τέχνη και τα γράμματα.

- ❖ **στην καθημερινή ζωή, στη γεωργία, στην κτηνοτροφία και στο εμπόριο:** ανακάλυψαν τον τροχό και τον χρησιμοποίησαν στην άρδευση των χωραφιών, στην κατασκευή του άρματος και σε άλλες εφαρμογές. Βελτίωσαν την καλλιέργεια με τη χρήση μεταλλικών εργαλείων και με την τελειοποίηση του αρότρου. Κατόρθωσαν ακόμα να υπολογίσουν το εμβαδό των καλλιεργήσιμων εκτάσεων. Προχώρησαν στην αποβουτύρωση* του γάλακτος. Τέλος, με την επινόηση μέτρων και νομισμάτων (με τη μορφή σφραγισμένων ράβδων ή δαχτυλιδιών) διευκόλυναν τις συναλλαγές τους.
- ❖ **στην επιστήμη:** εξαιτίας της ανάγκης άρδευσης και καλλιέργειας των χωραφιών απέκτησαν εμπειρικές γνώσεις χωρομετρίας*, γεωμετρίας και αριθμητικής.
- ❖ **στην τέχνη:** στην αρχιτεκτονική, εξαιτίας της έλλειψης ξυλείας και πέτρας στη μέση και νότια Μεσοποταμία, έκαναν χρήση του αργίλου* ο οποίος υπήρχε άφθονος στην περιοχή. Επινόησαν και χρησιμοποίησαν ως οικοδομικό υλικό την ψημένη στον ήλιο πλίνθο* και με αυτές κατασκεύασαν τα περίφημα ανάκτορα και τους πρωτότυπους ναούς, τα *ζιγκουράτ*, όπως και τα ισχυρά τείχη τους. Στη γλυπτική ήταν επίσης πρωτοπόροι, αφού ήταν αναπαράστησαν ολόγλυφες ή ανάγλυφες σκηνές από την καθημερινή, ειρηνική ζωή τους. Είναι τέλος γνωστοί και για τις επιδόσεις τους στη μουσική, για την οποία αντλούμε πληροφορίες από παραστάσεις μουσικών οργάνων σε αρκετά έργα τέχνης.
- ❖ **στα γράμματα:** πρώτοι χρησιμοποίησαν γραφή με χαρακτήρες που μοιάζουν με σφήνες, τη *σφηνοειδή* γραφή, επίτευγμα το οποίο υιοθέτησαν αργότερα

και άλλοι λαοί, όπως οι Ακκάδιοι, οι Ελαμίτες, οι Χετταίοι, οι Ασσύριοι, οι Πέρσες, κ.ά. Από τον άργιλο κατασκεύασαν πήλινες πινακίδες, οι οποίες χρησίμευαν ευρύτατα ως γραφική ύλη. Συνέγραψαν τέλος νόμους, οι οποίοι αποτέλεσαν πρότυπο για τους νόμους του Χαμμουραμπί.

- * αποβουτύρωση = διαδικασία αφαίρεσης του βουτύρου από το γάλα.
- * χωρομετρία = επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μέτρηση εδαφών και την αναπαράστασή τους.
- * άργιλος = λάσπη.
- * ψημένη στον ήλιο πλίνθος = ορθογώνιο τεμάχιο από άργιλο που ξεραινόταν στον ήλιο, σε αντίθεση με την οπτή πλίνθο που ψηνόταν σε φούρνο.

2. Ποιες πληροφορίες σχετικά με τις αρχιτεκτονικές γνώσεις των λαών της Μεσοποταμίας μπορείτε να αντλήσετε από τα παραθέματα 2 και 4;

Οι λαοί της Μεσοποταμίας, και ειδικά οι Σουμέριοι και οι Βαβυλώνιοι, όπως συμπεραίνουμε από τις πληροφορίες του Ηροδότου, διέθεταν υψηλό επίπεδο αρχιτεκτονικών γνώσεων αλλά και γνώσεων χωρομετρίας και γεωμετρίας.

Οι Σουμέριοι ήταν σε θέση να κτίζουν μεγάλα πολυώροφα κτήρια, όπως τα *ζιγκουράτ*, τα οποία χαρακτηρίζονταν από σταθερότητα και μεγάλο μέγεθος. Αποτελούνταν από οκτώ πύργους και εξωτερική κυκλική σκάλα, καθώς και πλατύσκαλο με καθίσματα στη μέση της σκάλας. Η τετράγωνη κάτοψη και η κυκλική ανάβαση που διέθεταν αποδεικνύουν τις γνώσεις γεωμετρίας και στατικής*.

Οι Βαβυλώνιοι είχαν γνώσεις πολεοδομίας και γεωμετρίας, όπως αποδεικνύεται από το κτίσιμο της πόλης τους σε δύο ζώνες, τις οποίες χώριζε ο ποταμός Ευφράτης, καθώς και ο σχεδιασμός των δρόμων ώστε να είναι ίσοι και παράλληλοι. Το τείχος της πόλης ήταν κατασκευασμένο από οπτές πλίνθους, αφού το υλικό που αφθονούσε στην περιοχή δεν ήταν η πέτρα αλλά ο άργιλος. Οι αρχιτέκτονες της Βαβυλώνας ήταν σε θέση επίσης να κτίζουν διώροφες ή τριώροφες κατοικίες, μεγάλα τείχη με χάλκινες πύλες, καθώς και να προσαρμόζουν τις κατασκευές τους στο φυσικό περιβάλλον και να προφυλάσσονται από αυτό, αφού τα τείχη ακολουθούσαν τις όχθες του ποταμού και περικύκλωναν και τα δύο τμήματα τις πόλεις.

- * στατική = κλάδος της μηχανικής που μελετά την ισορροπία των κτηρίων.

3. Ποιοι λόγοι συνέβαλαν στην ανάπτυξη των επιστημών στη Μεσοποταμία;

Οι λόγοι που οδήγησαν τους λαούς της Μεσοποταμίας στην ανάπτυξη των επιστημών σχετίζονται με τη γεωργία και τη θρησκεία. Εξαιτίας της ανάγκης να αρδεύουν και να καλλιεργούν τα χωράφια τους και να υπολογίζουν τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις τους, απέκτησαν εμπειρικές γνώσεις χωρομετρίας, γεωμετρίας και αριθμητικής. Η αστρολογία και η αστρονομία μελετήθηκαν από τους ιερείς-μάγους. Ως αφορμή στάθηκαν οι ιδιαίτερες θρησκευτικές δοξασίες, όπως η αντίληψη ότι η θέση των αστεριών κατά τη γέννηση του ανθρώπου καθορίζει τη μοίρα του. Οι μάγοι μελέτησαν τις φάσεις της σελήνης, χώρισαν το έτος σε δώδεκα σεληνιακούς μήνες, τον μήνα σε τέσσερις εβδομάδες και την ημέρα σε ώρες, και προσδιόρισαν πολλές εκλείψεις ηλίου και σελήνης. Οι ίδιοι τέλος είχαν αναπτύξει πρακτικές γνώσεις φαρμακευτικής και ιατρικής. Επειδή πίστευαν ότι οι ασθένειες είναι η τιμωρία που στέλνουν οι θεοί στους αμαρτωλούς και επειδή οι ίδιοι οι μάγοι θεωρούνταν μεσολαβητές προς τους θεούς για την εξασφάλιση της ευνοιάς τους, ήταν οι πλέον κατάλληλοι για την αντιμετώπιση των ασθενειών και την ενασχόληση με τη θεραπεία τους.

4. Σε ποια συμπεράσματα σας οδηγεί η μελέτη των αποσπασμάτων του κώδικα του Χαμμουραμπί (παράθεμα 3); Πώς κρίνετε τους νόμους αυτούς σύμφωνα με τις σύγχρονες αντιλήψεις της ηθικής και του δικαίου;

Η νομοθεσία, σύμφωνα με τον κώδικα του Χαμμουραμπί, είχε θεϊκή προέλευση. Ο θεός Σαμάς παρέδωσε τους νόμους στον ίδιο τον εκπρόσωπό του, τον βασιλιά Χαμμουραμπί. Κατά τον ίδιο, οι νόμοι είναι υποχρεωτικοί για όλους τους υπηκόους και συμφωνούν με τις πράξεις του βασιλιά. Οι παραβάτες του νόμου θεωρούνται ανόητοι. Μεγάλη σημασία δινόταν στην τήρησή τους από τους ευγενείς, οι οποίοι τιμωρούνται αρκετά αυστηρά.

Επιπλέον, σε σύγκριση με τις σύγχρονες αντιλήψεις της ηθικής και του δικαίου, οι νόμοι που αναφέρονται στις σωματικές βλάβες διαπνέονται από σκληρότητα, αυστηρότητα και εκδικητικότητα. Βασίζονται στην αντίληψη «οφθαλμός αντί οφθαλμού», δηλαδή στην επιβολή της ίδιας ακριβώς βλάβης ως τιμωρία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι ποινές κρίνονται με τα σημερινά δεδομένα ως βάρβαρες. Στην περίπτωση του κατόχου ενός ταύρου φονιά, παρατηρείται ότι αυτός δεν τιμωρείται, παρά μόνο αν σκοτωθεί μέλος της αριστοκρατίας. Υπονοείται κατ' αυτόν τον τρόπο ένα είδος διάκρισης ανάμεσα στους ευγενείς και στα κατώτερα στρώματα της κοινωνίας, η οποία δε θεωρείται αποδεκτή στα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα. Τέλος, η αμέλεια σε σχέση με τον ταύρο φονιά τιμωρείται με βαρύ πρόστιμο. Παρατηρούμε δηλαδή ότι μία πράξη κρίνεται αποκλειστικά από το αποτέλεσμα της και όχι από τα κίνητρα του δράστη ή τις ιδιαίτερες συνθήκες υπό τις οποίες αυτή έγινε.

5. Να κάνετε ένα χρονολογικό πίνακα-σχεδιάγραμμα της ιστορικής πορείας των λαών της Μεσοποταμίας από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι την κατάκτηση της χώρας από το Μ. Αλέξανδρο.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑΣ

7 ^η χιλιετία π.Χ.	οι άνθρωποι στη Μεσοποταμία περνούν από το θηρευτικό/συλλεκτικό στάδιο οικονομίας στο παραγωγικό
5 ^η χιλιετία π.Χ.	στη νότια Μεσοποταμία δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την αύξηση της γεωργικής παραγωγής, την κοινωνική και οικονομική εξέλιξη

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΩΝ ΣΟΥΜΕΡΙΩΝ

4 ^η χιλιετία π.Χ.	φθάνουν στην περιοχή της Χαλδαίας οι Σουμέριοι και οργανώνουν συστηματικά τη ζωή
μέσα 4 ^{ης} χιλιετίας π.Χ.	οι Σουμέριοι οργανώνονται σε πόλεις, που διακοσμούνται με ανάκτορα, ναούς και τείχη

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΩΝ ΑΚΚΑΔΙΩΝ

3 ^η χιλιετία π.Χ.	έρχονται στη Μεσοποταμία φύλα σημαντικής καταγωγής, οι Ακκάδιοι, που εγκαθίστανται στην περιοχή της Χαλδαίας και ιδρύουν δικές τους πόλεις
2.350 π.Χ. περ.	οι Ακκάδιοι με αρχηγό τον Σαργκόν Α΄ κυριαρχούν και ιδρύουν το πρώτο μεγάλο βασίλειο στη Μεσοποταμία με πρωτεύουσα την πόλη Ακκάδ
τέλη 2 ^{ης} χιλιετίας π.Χ.	φθάνουν στην περιοχή και άλλα σημαντικά φύλα

ΑΡΧΑΙΟ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

18 ^{ος} αι. π.Χ.	περίοδος μεγάλης ακμής των σημαντικών λαών της Μεσοποταμίας εξαιτίας του Χαμμουραπί που τους ενώνει σε ενιαίο κράτος με πρωτεύουσα τη Βαβυλώνα – έπος του Γκιλγκαμές
16 ^{ος} – 12 ^{ος} αι. π.Χ.	περίοδος ταραχών εξαιτίας εισβολών άλλων λαών (Χετταίων, Κασσιτών, κ.ά.)

ΑΣΣΥΡΙΑΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1.150 π.Χ. περ.	οι Ασσύριοι κυριαρχούν στις βόρειες περιοχές της Μεσοποταμίας
μέσα 12 ^{ου} – τέλη 7 ^{ου} αι. π.Χ.	κυριαρχία των Ασσυρίων σε όλη τη Μεσοποταμία – επέκταση ανατολικά στο Ελάμ και δυτικά στη Συρία μέχρι και την Αίγυπτο
7 ^{ος} αι. π.Χ.	περίοδος της μεγάλης ακμής του βασιλείου των Ασσυρίων υπό τον Ασσουρμπανιπάλ με πρωτεύουσα τη Νινευί

ΝΕΟ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

612 π.Χ.	επανάσταση υποτελών λαών, καταστροφή της Νινευί από
----------	---

	τους Βαβυλωνίους και τους Μήδους – πρωτεύουσα πάλι η Βαβυλώνα
587 π.Χ.	«Βαβυλώνια αιχμαλωσία» των Εβραίων – κατάκτηση της Ιερουσαλήμ από τον Ναβουχοδονόσορα, επί του οποίου το κράτος φθάνει σε μεγάλη ακμή
538 π.Χ.	κατάλυση του νέου Βαβυλωνιακού κράτους από τον βασιλιά των Περσών Κύρο Β΄
538-330 π.Χ.	η Μεσοποταμία αποτελεί τμήμα της Περσίας
330 π.Χ.	η Μεσοποταμία κατακτάται από τον Μ. Αλέξανδρο, ο οποίος καταλαμβάνει την περσική αυτοκρατορία

Απολαύστε τη διδασκαλία στα βίντεο του www.arnos.gr

Κατανοείτε σε βάθος τη μεθοδολογία επίλυσης!

...Πράξεις Παιδείας!

Ι. Πολιτισμοί της Εγγύς Ανατολής

2. Η Αίγυπτος

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (σ. 30)

1. Να προσδιορίσετε τη σημασία του γεωγραφικού παράγοντα στη διαμόρφωση και εξέλιξη του αιγυπτιακού πολιτισμού.

Ο γεωγραφικός παράγοντας ήταν καθοριστικός για την πολιτισμική εξέλιξη των Αιγυπτίων, καθώς επηρέασε καίρια όλους τους τομείς της δράσης τους. Πιο συγκεκριμένα,

- ❖ **στην οικονομία:** η ευφορία του εδάφους εξαιτίας των πλημμυρών του Νείλου έδωσε τη δυνατότητα στους Αιγυπτίους να εγκατασταθούν μόνιμα στην κοιλάδα του ήδη από την 4^η χιλιετία π.Χ. και να παραγάγουν μεγάλες ποσότητες σιταριού, κριθαριού, λιναριού, σπυροφόρων δένδρων και κηπευτικών. Στα νερά του ποταμού οι Αιγύπτιοι ασχολούνταν με την αλιεία και στις όχθες του μάζευαν παπύρους και λωτούς και κυνηγούσαν πουλιά. Στα νότια, στην περιοχή της Νουβίας υπήρχαν κοιτάσματα χρυσού και στη χερσόνησο του Σινά πλούσια κοιτάσματα χαλκού. Το παραγόμενο πλεόνασμα εξαγόταν και αποτελούσε την προϋπόθεση για την εμπορική δραστηριότητα. Εξαιτίας της γειτνίασης με τις πόλεις της Φοινίκης, με την Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου δημιούργησαν κατά την περίοδο του Νέου Βασιλείου εμπορικές σχέσεις με τους λαούς που κατοικούσαν στις περιοχές αυτές. Τέλος, επειδή ο Νείλος ήταν πλωτός και η Μεσόγειος ένωνε την Αίγυπτο με τον υπόλοιπο κόσμο, αναπτύχθηκαν τα επαγγέλματα των ναυπηγών και των ναυτικών, οι οποίοι ήταν ειδικευμένοι τεχνίτες.
- ❖ **στην κοινωνική διαστρωμάτωση και στην πολιτική οργάνωση:** η επίτονη και συνεχής άρδευση των χωραφιών και η συντήρηση των αυλακιών εξαιτίας των πλημμυρών του Νείλου προϋπέθετε την επίβλεψη των εργασιών από μία κεντρική εξουσία. Η ανάγκη για συστηματική οργάνωση και συγκεντρωτική εξουσία, καθώς και η συμμετοχή των Αιγυπτίων στην παραγωγική διαδικασία έφερε στην κορυφή της κοινωνίας τον *φαραώ*, ο οποίος θεωρούνταν ενσάρκωση του θεού και του κράτους. Γι' αυτό ο λαός εναπέθετε σε αυτόν τις ελπίδες του για την επιτυχία των συλλογικών του προσπαθειών. Ο συγκεντρωτισμός της εξουσίας του ως αποτέλεσμα της οργάνωσης της γεωργικής ζωής φαίνεται επίσης από το ότι παραχωρούσε εκτάσεις γης για καλλιέργεια σε επαγγελματίες στρατιωτικούς, επέβλεπε μέσω των βασιλικών του υπαλλήλων τις γεωργικές εργασίες, συγκέντρωνε ένα σημαντικό ποσοστό από τη γεωργική παραγωγή στις κρατικές αποθήκες και το διέθετε στο εμπόριο που ο ίδιος ήλεγχε. Τα μνημειακά έργα

αρχιτεκτονικής και γλυπτικής, οι ναοί, τα ανάκτορα και τα ταφικά μνημεία, τα οποία προϋπέθεταν μεγάλες εκτάσεις ερήμου για την εκτέλεσή τους, χρησιμοποιήθηκαν ως μέσο επιβολής των φαραώ και κατασκευάζονταν από τους ίδιους τους υπηκόους, οι οποίοι εργάζονταν παράλληλα και στα χωράφια τους.

- ❖ **στα γράμματα, στην επιστήμη και στις τέχνες:** τα αιγυπτιακά κείμενα, τα οποία αφορούσαν κυρίως στη δράση των φαραώ, ήταν γραμμένα από τους γραφείς σε φύλλα παπύρου, ο οποίος αφθονούσε στις όχθες του Νείλου. Η παρακολούθηση των πλημμυρών του ποταμού οδήγησε στην ανάπτυξη εμπειρικών αστρονομικών γνώσεων. Επιπλέον, οι Αιγύπτιοι απέκτησαν πρακτικές γνώσεις γεωμετρίας στην προσπάθειά τους να μετρήσουν τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις γης, αφού τα όρια των χωραφιών εξαφανίζονταν με τις πλημμύρες του ποταμού. Οι αχανείς έρημοι της Αιγύπτου ήταν προϋπόθεση και για την κατασκευή ογκωδών αρχιτεκτονικών έργων.
- ❖ **στην ιστορική εξέλιξη του κράτους:** η χερσόνησος του Σινά αποτελούσε φυσικό πέρασμα από την Εγγύς Ανατολή προς την Αίγυπτο. Εκτός όμως από την επικοινωνία με τους λαούς της Εγγύς Ανατολής, η γεωγραφική αυτή ιδιομορφία δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για την εισβολή ξένων λαών στην Αίγυπτο, όπως των λαών της θάλασσας, των Υξώς, των Περσών και αργότερα του Μ. Αλεξάνδρου. Σε περιόδους ανάπτυξης, η χερσόνησος χρησιμοποιήθηκε από τους φαραώ για την οργάνωση εκστρατειών με σκοπό την κατάκτηση ξένων περιοχών (κυρίως της Συρίας). Τέλος, η ανάγκη προστασίας των χρυσοφόρων περιοχών του νότου είχαν οδηγήσει αρκετούς φαραώ σε εκστρατείες στα νότια της Αιγύπτου και ειδικά στην περιοχή της Νουβίας.

2. Η προσεκτική παρατήρηση των εικόνων της σ. 23 σε ποια συμπεράσματα σας οδηγεί όσον αφορά τις ασχολίες και την καθημερινή ζωή των κατοίκων της αρχαίας Αιγύπτου;

Τα ξύλινα ταφικά ομοιώματα από το Βρετανικό Μουσείο απεικονίζουν σκηνές από την ενασχόληση με τη γεωργία. Το όργωμα και η αποθήκευση της παραγωγής στη σιταποθήκη ήταν από τις συνηθέστερες εργασίες στην αρχαία Αίγυπτο. Εφόσον η βάση της οικονομίας του κράτους ήταν η γεωργία, το μεγαλύτερο ποσοστό των ελεύθερων υπηκόων ασχολούνταν με αυτή παράλληλα με τα μεγάλα έργα που κατασκεύαζε ο φαραώ. Το όργωμα ήταν από τις πιο επίπονες εργασίες. Το παραγόμενο πλεόνασμα των δημητριακών ήταν το αποτέλεσμα της ευεργεσίας του Νείλου αλλά και το βασικό εξαγωγίμο προϊόν της χώρας. Η εργασία στις σιταποθήκες ήταν συνεχής, επιβεβλημένη από τον φαραώ και γι' αυτό αποτελούσε μία από τις συνηθέστερες σκηνές της καθημερινότητας του λαού. Η αναπαράσταση εργασιών θερισμού στις τοιχογραφίες τάφου από τη Θήβα επιβεβαιώνει ότι κύρια ασχολία των κατοίκων ήταν και η συγκομιδή των καρπών. Εξαιτίας αυτής της

ενασχόλησης είχαν διδαχθεί στην πράξη τη συνεργασία μεταξύ τους, όπως φαίνεται και από τις παραστάσεις αυτές.

Η απεικόνιση τέτοιων σκηνών σε ταφικά αντικείμενα και σε ταφικά μνημεία δείχνει τη βαθιά πίστη των κατοίκων στη μετά θάνατον ζωή. Η ενασχόληση με τη γεωργία ήταν βασανιστική και γι' αυτό ήλπιζαν ότι στην επόμενη ζωή θα μπορούσαν να ξεφύγουν από τις κακουχίες. Παρ' όλα αυτά, έθαβαν τους νεκρούς με τα σκεύη που ήταν αναγκαία για τη μεταθανάτια ζωή και πλαισίωναν τις ταφές με παραστάσεις της σκληρής καθημερινότητας και ίσως αυτό σημαίνει ότι πίστευαν ότι θα συνέχιζαν και μετά θάνατον να είναι γεωργοί.

3. Ποια είναι η σημασία της επινόησης και της χρήσης γραφής από τους Αιγυπτίους; (Να λάβετε υπόψη σας και το παράθεμα 4).

Το πολιτιστικό επίπεδο των Αιγυπτίων φαίνεται από την επινόηση της ιερογλυφικής γραφής ήδη από την 4^η χιλιετία π.Χ. Η σημασία αυτής της επινόησης ήταν σπουδαία, τόσο για την κρατική εξουσία, όσο και για τους ίδιους τους κατοίκους που γνώριζαν γραφή.

- ❖ Οι φαραώ χρησιμοποιούσαν τους γραφείς, για να καταγράφουν τη δράση και τα κατορθώματά τους σε κείμενα και σε τοίχους μνημείων, ναών και τάφων. Με αυτόν τον τρόπο, προωθούσαν τη δική τους προβολή και επηρέαζαν τους υπηκόους τους. Επιπρόσθετα, η γραφή έγινε μέσο για την καλύτερη λειτουργία της κρατικής μηχανής.
- ❖ Οι γραφείς θεωρούνταν μέλη της τάξης των ισχυρών μαζί με τους ιερείς και γι' αυτό ήταν προστατευμένοι από τη φορολογία. Η εργασία αυτή προσέδιδε κύρος στον απλό πολίτη που γνώριζε γραφή, αφού η εκμάθησή της απαιτούσε διαρκή ενασχόληση και εξειδίκευση. Επιπλέον, αποτελούσε έναν τρόπο ασφαλούς διαβίωσης, αφού οι γραφείς δεν ήταν αναγκασμένοι να δουλεύουν στα χωράφια και να εκτίθενται στους πολλαπλούς κινδύνους που μπορούσε να αντιμετωπίσει ο ελεύθερος γεωργός: εκτός από τις φυσικές καταστροφές, οι κλέφτες μπορούσαν να αρπάξουν μέρος της παραγωγής και επομένως δεν απέμενε πολλές φορές τίποτα στον γεωργό, καθώς ήταν αναγκασμένος και από το κράτος να αποδίδει μέρος της σοδειάς, σύμφωνα με τον φόρο που καθόριζαν οι ίδιοι οι γραφείς. Υπήρχε ακόμα και κίνδυνος θανάτωσης του γεωργού και της οικογένειάς του. Επομένως, η ενασχόληση με τη γραφή ήταν σαφώς προτιμότερη.
- ❖ Με την αποκρυπτογράφηση της ιερογλυφικής γραφής από τον Champollion έγινε μέσο για τη μελέτη και γνώση της ιστορίας των Αιγυπτίων.

4. Πώς κρίνετε την προσπάθεια του Αμένοφι Δ' (Ακενατών) για την εξάλειψη της πολυθεΐας; Ποιες αλλαγές θα μπορούσε να επιφέρει μια τέτοια μεταρρύθμιση και γιατί δεν τελεσφόρησε;

Η προσπάθεια του Αμένοφι Δ' να επιβάλλει τον μονοθεϊσμό δε βασιζόταν στην αιγυπτιακή πραγματικότητα και σχετιζόταν με την επιδίωξή του να αποκτήσει μεγαλύτερη δύναμη μειώνοντας την αντίστοιχη των ιερέων. Ο συγκεκριμένος φαραώ δεν έλαβε υπόψη του τη μεγάλη επιρροή που ασκούσε η τάξη των ιερέων στην πολιτική ζωή και τον λαό, αλλά και την πιθανή αντίδρασή τους στην απόφαση να επιβληθεί ο μονοθεϊσμός. Με την επιβολή της λατρείας του Ρα και την κατάργηση των υπολοίπων θεοτήτων θα ισχυροποιούνταν η θέση του φαραώ στο θεοκρατικό κράτος, ο οποίος θα γινόταν αποκλειστικός εκπρόσωπος του μοναδικού θεού. Θα θίγονταν τα συμφέροντα των ιερέων, οικονομικά και πολιτικά, και θα περιορίζονταν απολύτως στα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Πιθανότατα όμως θα εκμηδενίζονταν και εσωτερικοί αντίπαλοι, υποστηρικτές των άλλων θεοτήτων. Επιπλέον, θα άλλαζε η λατρεία στους ήδη υπάρχοντες ναούς και οι Αιγύπτιοι θα περιορίζονταν στη θρησκευτική τους έκφραση. Επομένως, ο Αμένοφις Δ' αδιαφόρησε για το θρησκευτικό αίσθημα των απλών Αιγυπτίων, στους οποίους η παράδοση του πολυθεϊσμού είχε βαθιές ρίζες, γεγονός που αποδεικνύεται από τη συνέχιση της λατρείας και στις υπόλοιπες θεότητες κατά τη διάρκεια της βασιλείας του. Η προσπάθειά του ήταν καταδικασμένη να αποτύχει, αφού δεν είχε κανένα σύμμαχο σε αυτήν.

5. Να συγκρίνετε τον τρόπο πολιτικής οργάνωσης των λαών της Μεσοποταμίας με αυτόν των Αιγυπτίων.

Ο τρόπος πολιτικής οργάνωσης των λαών της Μεσοποταμίας παρουσιάζει προφανείς ομοιότητες αλλά και κάποιες διαφορές με τον αντίστοιχο των Αιγυπτίων:

- ❖ **Ομοιότητες:** και στις δύο περιπτώσεις η οργάνωση του κράτους ήταν θεοκρατική. Οι ηγεμόνες των σουμεριακών πόλεων, οι βασιλιάδες των μεταγενέστερων βαβυλωνιακών κρατών και του ασσυριακού κράτους και οι φαραώ θεωρούνταν θεοί ή προσωποποιήσεις ή ενσαρκώσεις του θεού. Γι' αυτό, η εξουσία τους ήταν συγκεντρωτική, καθώς στο πρόσωπό τους συνενώνονταν η πολιτική, στρατιωτική, δικαστική και θρησκευτική εξουσία. Ο νόμος πήγαινε από τον ίδιο τον ηγεμόνα/ βασιλιά και ο ίδιος ήλεγχε το εμπόριο. Η θρησκεία έπαιζε σημαντικό ρόλο στη ζωή των λαών αυτών, ενώ οι ιερείς αποτελούσαν ιδιαίτερη τάξη με σημαντική επιρροή.

Στην αρχή, τα κράτη περιορίζονταν γεωγραφικά σε μικρότερες περιοχές, όπως οι πόλεις στη Μεσοποταμία και οι φυλές και οι πόλεις στην Αίγυπτο. Κάθε ανεξάρτητη πόλη είχε το δικό της θεό-προστάτη. Στη συνέχεια τα μικρότερα κράτη ενοποιήθηκαν και έγιναν σταδιακά μεγάλα βασίλεια.

Οι ελεύθεροι πολίτες, γεωργοί ή τεχνίτες, δεν είχαν πολιτική εξουσία, παρότι ήταν το μεγαλύτερο κομμάτι της κοινωνίας.

- ❖ **Διαφορές:** Στην αρχαία Αίγυπτο οι διάφορες φυλές συνενώθηκαν σε δύο βασίλεια και στη συνέχεια σε ένα, σε αντίθεση με τη Μεσοποταμία, όπου το ενιαίο βασίλειο προήλθε από τη συνένωση ανεξαρτήτων πόλεων.

Στο αρχαίο βαβυλωνιακό κράτος ο βασιλιάς Χαμμουραμπί παραχώρησε νομοθεσία στους υπηκόους, φαινόμενο που δεν παρατηρείται στην Αίγυπτο. Πολιτικά αξιώματα στην περίοδο των Σουμερίων ανέλαμβαναν μόνο μέλη της οικογένειας του ηγεμόνα, ευγενείς και ιερείς, ενώ στην Αίγυπτο η τάξη των ισχυρών αποτελούνταν από ιερείς και γραφείς. Ωστόσο, σημαντικά αξιώματα του αιγυπτιακού κράτους μπορούσαν να καταλάβουν και άτομα ταπεινής κοινωνικής προέλευσης.

Απολαύστε τη διδασκαλία στα βίντεο του www.arnos.gr

Κατανοείτε σε βάθος τη μεθοδολογία επίλυσης!

ARNOS
Online Education

...Πράξεις Παιδείας!

Επιμέλεια: Αντώνιος Καπώνης Φιλολογος